

A támadófegyverzet változása a középkorban

A hosszúkard és kialakulása

Jelige: Hosszúkard

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3. oldal
3. A másfélkezes kard	4. oldal
5. Másfélkezes kardok a Hadtörténeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményéből	6. oldal
6. Összefoglalás	39. oldal
7. Felhasznált irodalom, internetes források	46. oldal
8. Katalógus	49. oldal
9. Képek	59. oldal
10. Táblázatok	74. oldal

Bevezetés

Lugosi József és Temesvári Ferenc definíciója szerint:

„A kard döfésre és vágásra egyaránt alkalmas szálfegyver, gyűjtőfogalom, melybe szablyák, pallosok, hegyestőrök, spádék, valamint más kardféleségek is tartoznak.”¹

Mivel a magyar fegyvertörténeti irodalom csak érintőlegesen tárgyalja a másfélkezes- vagy hosszúkard néven ismert fegyvertípust, dolgozatomban célja az volt, hogy minél több darabot felkutassak és elemezzek. Munkám során összesen 34 ilyen típusú fegyvert gyűjtöttem össze és vizsgáltam meg, s ezek alapján próbáltam általános következtetéseket levonni. Természetesen ez a 34 darab nem reprezentálja a teljes hazai másfélkezes kardanyagot, de általános tendenciák megfigyelésére alkalmasnak bizonyultak. Terjedelmi okok miatt azon darabok adatai, melyek a 2013. évi OTDK dolgozatomban már szerepeltek, a mellékelt katalógusban találhatók.

A következőkben előbb röviden a másfélkezes kardtípus jellemzőiről, kialakulásáról esik szó, melyet az általam összegyűjtött fegyverek részletes bemutatása követ.

¹ LUGOSI – TEMESVÁRY 1988, 9.

A másfélkezes kard

Hosszú-, vagy másfélkezes kardnak nevezzük azt a kardtípust, melynek pengéje az átlagosnál hosszabb, kb. 32–40 hüvelyk (81,2–101,6 cm), markolata pedig kb. 6–10 hüvelyk (15,24–25,4 cm) hosszú. Bár egy kézzel is forgathatóak, az egykezes kardok 3–4 hüvelyk (7,62–10,16 cm) hosszú markolatával szemben a hosszabb markolat lehetőséget ad rá, hogy a kardforgató mindkét kezével megragadhassa a fegyvert, így nagyobb erővel sújthasson le az ellenfélre, vagy szúrhasa át annak lemezhétyjét. A markolat megnyúlására azért is volt szükség, mert egy hosszabb pengéjű kardot sokkal könnyebb forgatni, ha a markolat is hosszabb az átlagosnál; a kard egyensúlya miatt általában a másfélkezes kardok markolatgombjai is nagyobbak, súlyosabbak.² Egy ilyen fegyver átlagos tömege Clements szerint kb. 2,5–3,5 font (1,125–1,575 kg).

A különféle sisakok, pajzsok és sodronyvértek a XI. század után változatos módon fejlődtek tovább. Az 1230-as években már használatban voltak fémlemezről kialakított térd-, és lábszárvédők, és már a XII. századból vannak említések erős, vaslemezről kialakított mellvértokről is. A sisakok nagyobbakká, nehezebbekké és zártabbakká váltak a XIII. századra. Az 1320-as években a lábszárvédő már zárt, az egész lábszárat körülöleli; hasonló fel- és alkarvédőkről is tudunk, valamint a könyököt óvó fémlemezről is. Mindezeket a sodronyvért fölé húzva viselték. A lemezhéty előfutára a páncélkabát, idegen kifejezéssel *coat of plates* volt: egy fűző-szerű vértet, amelynek két bőrrétege közé fémlemezket szegecseltek, rögzítése pedig szíjakkal történt. Az 1350-es évek közepére a jól felfegyverzett harcos már a test formáját követő lemezhétyet viselt, mely a nyak és az ágyék kivételével az egész testet takarta (utóbbiakat még sodronyvért óvta a támadásoktól), a XIV. század végére pedig kialakultak a teljes lemezhétyek. A változás gyors volt; a lemezhétyek körülbelül 40 év alatt teljesen felváltották a korábban használt sodronyvérteket egész Európában. A kisebb-nagyobb fémlemezektől álló vértetek használata tehát már a XIII. században megkezdődött – az ilyen új típusú, fémmel még csak bizonyos testtájakat fedő védőfegyverzet hatására jelentek meg az első másfélkezes kardok a XIII. század közepe körül.³ Ezek pengéje az új

² EDGE – PADDOCK 1988, 62; CLEMENTS 1998, 76.

³ A sodronyvért azonban nem tűnt el teljesen a használatból, mivel a lemezhétyeket általában csak a módosabbak tudták megfizetni. Sok esetben a harcos testének védelmét csupán egy tunika-szerű, vastag anyagból készült, bélelt ruhadarab, a *gambeson* vagy *aketon* jelentette, amit a XIII. századtól eredetileg a sodronyvért, majd később a lemezhéty alá is húztak. THORDEMAN 1939, 210–225; OAKESHOTT 1960, 261–269, 284–290, 303; EDGE – PADDOCK 1988, 56–57; TÖLL 2009, 75, 96–111.

vértezettípusokra adott válaszként már hosszabb és nehezebb volt a korábbi kardokéhoz képest, megnyúlt markolatuk pedig lehetőséget adott rá, hogy alkalmanként a kardforgató két kézzel is megragadhassa azt, s így nagyobb erővel sújthasson le ellenfelére.⁴ Bár ismerünk biztosan 1240 elé keltezhető példányt,⁵ Oakeshott gyűjtése alapján úgy tűnik, hogy a kardtípus csak a századforduló idején lett igazán népszerű.⁶

Fontos megjegyezni, hogy bár a szakirodalomban meggyökeresedett a „másfélkezes” elnevezés, ezeket a fegyvereket csak a modern kutatás nevezi így.⁷ A korabeli forrásokban, összeírásokban és költeményekben általában csatakardként, fattyúkardként,⁸ hosszúkardként és hasonló neveken szerepelnek. Az elnevezések mindig kiemelik a fegyverek nagy méretét és speciális rendeltetését. Ezeket a kardokat a harcosok csak a csatatérre vitték magukkal, azon kívül egy más, rövidebb kardot viselt, melyet a külföldi szakirodalom *arming/riding sword*-nek nevez.

Nagy méretük ellenére a másfélkezes kardokat nem szabad összetéveszteni kétkezes rokonaikkal; a XIII–XV. századi kétkezes kardok ugyanis ekkor még nem különleges célra kialakított fegyverek voltak (ez csak a XV–XVI. század fordulójára következett be). Bár az írott források több esetben is beszámolnak róla, hogy a harcos második kardját a nyereghez szíjazva vitte magával, arra soha nem találunk utalást, hogy ez a rövidebb vagy a hosszabb fegyver volt-e. Az ésszerűség azt diktálná, hogy a csatakard volt a nyereghez erősítve, a képi ábrázolásokon azonban ezen a helyen soha, a derékre szíjazva viszont gyakran látható.⁹ Oakeshott tipológiájában a másfélkezes darabok az adott egykezes típus betűvel jelölt altípusaként jelennek meg: XIIa, XIIIa, XVa, XVIa, XVII, XVIIIb, XVIIIc, XX és XXa **(1. kép)**.

⁴ OAKESHOTT 1960, 207; OAKESHOTT 1991, 95; EDGE – PADDOCK 1988, 62; CLEMENTS 1998, 38.

⁵ Az említett fegyver a markolatgombon szereplő címer alapján a Német Lovagrend egyik nagymesteréé, Konrád volt, aki 1239–1241 között állt a Lovagrend élén. OAKESHOTT 1991, 94.

⁶ Megjegyzendő, hogy 1991-es kötetében szerepelnek 1200–1250, 1210–1320 és 1120–1150 közé datált példányok is, azonban a szerző az utolsó esetet kivéve (ahol a keltezés alapja a penge felirata) nem írja le, hogy mi alapján keltezte az adott fegyvert. A fegyverek részeinek alapján a korai datálást a felírtos darab kivételével nem érzem indokoltnak. OAKESHOTT 1991, 104–105; 108.

⁷ A másfélkezes kifejezést legvalószínűbben először Charles Alexander de Cosson báró használta az 1890-ben kiadott *Exhibition of the Royal House of Tudor* c. kiállítás katalógusában; a kifejezést olasz eredetűnek mondja.

Forrás: http://www.archive.org/stream/exhibitionofroya00newgiala/exhibitionofroya00newgiala_djvu.txt, 658. tétel (letöltés ideje: 2012. 10. 13. 16:31).

⁸ A fattyúkard elnevezés a XV. században terjedt el; a hosszúkard kifejezést Clements szerint 1450 körül jegyezték fel először angol nyelven. OAKESHOTT 1960, 308; OAKESHOTT 1991, 127 és 171; CLEMENTS 1998, 38.

⁹ OAKESHOTT 1964, 44–46.

Másfélkezes kardok a Hadtörténeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményeiből

A fegyverek leírásánál és tipologizálásánál alapvetően Ewart Oakeshott és Marko Aleksić munkáira támaszkodtam; a kardpengék típusba sorolása penge alakja, szélessége, átmetszete, a vájatok száma és hossza, valamint a hegy formájának alapján történt. A kardokon látható különböző díszítőmotívumokat és mesterjegyeket az Összegzésben tárgyalom.

Fegyverek a Hadtörténeti Múzeum gyűjteményéből

1.

A gyűjteménybe kerülés körülményeiről nincs adat **(2–3. kép)**.

Ltsz.: 95.1.1

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	139,8 cm
pengehossz	112,6 cm
pengető vastagsága	0,6 cm
pengető szélessége	5,17 cm
hegy vastagsága	0,26 cm
vájat(ok) mélysége	0,1 cm
vájat(ok) hossza	42; 43 cm
vájat(ok) szélessége	1 cm
keresztvas legnagyobb hossza	19 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	1,6 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	2,9 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,93 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 9 cm-re
tömeg	1,928 kg

A penge a hegy felé erősen elkeskenyedik, mindkét oldalon egy-egy sekély vájat húzódik, körülbelül a penge feléig. A keresztvastól nem messze, valamint a penge utolsó harmadánál modern javítás nyomai látszanak **(3. kép)**. A fegyver keresztvasa nyolcszög átmetszetű, végei

felé kiszélesedő. A markolatgomb dob alakú, közepén csonkakúp alakú dudorral, a markolatot alátétlemez zárja le.

A penge Oakeshott XVIa típusába sorolható, melyet a XIV. század elejétől a XV. század elejéig keltez.¹⁰ Marian Głosek gyűjtése szerint a mai Magyarország területén ez az egyik leggyakoribb pengeforma.¹¹

A keresztvas Oakeshott 2. típusába tartozik, a nyolcszögű átmetszetű példányok a kutató szerint 1350 utánra tehetők, pontosabb időszakot nem ad meg.¹²

A fegyver markolatgombja Oakeshott K típusú. 1960-as kötetében a típus virágkorát 1270–1350 közé teszi, majd Dél-Európában 1450–1550 között ismét népszerűvé válik. 1964-es kötetében már 1290–1350, illetve földrajzi megkötés nélkül 1480 körülte datálja a forma népszerűségének csúcspontját. A kutató első kötete írásakor még úgy vélte, hogy a típus talán itáliai eredetű lehet, de 1964-es kötetében ez az elmélet már nem szerepel.¹³

Mindezek alapján a fegyver 1350–1400 közé keltezhető.

2.

A gyűjteménybe kerülésről nincs adat (4–5. kép).

Ltsz.: 92.638.1

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	130,5 cm
pengehossz	104 cm
pengető vastagsága	0,67 cm
pengető szélessége	5,73 cm
hegy vastagsága	0,14 cm
vájat(ok) mélysége	0,05 cm
vájat(ok) hossza	62 cm
vájat(ok) szélessége	1 cm
keresztvas legnagyobb hossza	20,3 cm

¹⁰ OAKESHOTT 1964, 63–65; OAKESHOTT 1991, 147 és 152–156.

¹¹ A kötetében szereplő magyarországi kardok 50%-a a XIIIa és a XVIa típusokba sorolható. GŁOSEK 1984, 181.

¹² OAKESHOTT 1960, 232.

¹³ Marko Aleksic dél-európai gyűjtése során megfigyelte, hogy a területen talált K típusú markolatgombok szinte mind XIIa és XVIa típusú pengével társulnak. OAKESHOTT 1960, 225; OAKESHOTT 1964, 96; ALEKSIC 2007, 54.

keresztvas legnagyobb vastagsága	1,4 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	2,83 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,3 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 4–5 cm-re
tömeg	2,005 kg

A fegyver pengéje a kerek hegy felé enyhén elkeskenyedik, mindkét oldalon egy-egy igen sekély vájat látható, melyek nagyjából a penge kétharmadáig húzódnak. Egyik oldalán sárgarézrel tausírozva szív, kissé távolabb alatta pedig görögkereszt látható. A keresztvas egyenes, lekerekített élű négyzet átmetszetű, a végei felé enyhén kiszélesedik. A markolatgomb dob alakú, közepén szélesebb korong alakú dudorral. A gomb mindkét oldalán mankós kereszt rézzel tausírozott képe látható.

A penge Oakeshott XIIa típusába sorolható, mely először csak a kutató 1991-es munkájában szerepel. A típusba sorolható darabok java 1300–1350 közé datálható, de van példa 1350–1400, 1250–1350 és biztosan 1240 elé¹⁴ keltezhető kardokra is.¹⁵

A fegyver keresztvasa Oakeshott 2. típusába tehető, átmetszete alapján 1250–1350 közé datálható.¹⁶

A markolatgomb Oakeshott J típusú, melynek virágkorát a kutató 1250–1400 közé teszi. Bizonyos esetekben az 1450/60-as évekig is divatos, de 1425 után ritkán fordul elő.¹⁷

A fentiek alapján a fegyver keltezése nehézkes; valószínűleg valamikor az 1200-as évek közepe-utolsó harmada és 1350 között készülhetett.

3.

A fegyver vétel útján került a múzeum gyűjteményébe, a bekerülésről bővebb adatot nem találtam. Jelenleg a szentendrei Altiszti Akadémián, az altisztek történetét bemutató kiállításban látható **(6. kép)**.

Ltsz.: 71.22.1

¹⁴ Ld. 5. jegyzet.

¹⁵ OAKESHOTT 1991, 89–94.

¹⁶ OAKESHOTT 1960, 232.

¹⁷ OAKESHOTT 1960, 225; OAKESHOTT 1964, 96.

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	105,5 cm
pengehossz	79,3 cm (törött)
pengető vastagsága	1,09 cm
pengető szélessége	5,16 cm
hegy vastagsága	0,39 cm
vájat(ok) mélysége	0,1 cm
vájat(ok) hossza	64; 59 cm
vájat(ok) szélessége	kb. 1 cm
keresztvas legnagyobb hossza	20 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	1,9 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	2,54 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,73 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 6–7 cm-re
tömeg	1,706 kg

A kard pengéje a hegy felé enyhén elkeskenyedik, végéből kb. 10 cm letörött (a leltárkönyvben még 89, 5 cm-es pengehossz szerepel). A penge mindkét oldalán a markolatnyelvről induló sekély vájat fut, melyek körülbelül a penge kétharmadáig, háromnegyedéig húzódnak. Egyik oldalán a pengetőtől nem messze egy szív látható, mely valószínűleg tausírozott lehetett, a fémdrót azonban teljesen hiányzik a vésetből. A keresztvas egyenes, végei kiszélesedők, laposak. A markolatgomb kissé nyomott dob alakú, mindkét oldalának közepén egy-egy csonkakúp alakú dudor ül, melyeket valamikor tausírozott görögkereszt díszített – a szívhez hasonlóan ezekből is hiányzik a díszítéshez használt drót. A markolatot a gomb végén alátétlemez zárja le.

A pengét a XIIa típusba lehet besorolni, mely – bár ismerünk jóval korábbi és későbbi darabokat is – legnépszerűbb 1300–1350 között volt.¹⁸

A keresztvas Oakeshott 5. típusú, melynek képviselői már 1200 körül, sőt előbb is jelen vannak, de csak 1300 körül vált népszerűvé; a forma eltűnésének idejéről a kutató nem ír.¹⁹

¹⁸ OAKESHOTT 1991, 89–94.

¹⁹ OAKESHOTT 1960, 233.

A markolatgomb ismét Oakeshott K típusába sorolható, mely későbbi kötete szerint 1290–1350, illetve 1480 körül volt legnépszerűbb.²⁰ Aleksic szerint a görögkereszttel díszített K típusú gombok az általa vizsgált területen általában a XIV. század első felére keltezhetők, a markolatgomb ilyen típusú díszítése pedig a XIV. században és a XV. század elején volt a legjellemzőbb.²¹

A fentiek alapján a kardot 1300–1350 közé lehet datálni.

4.

A leltárkönyvben nem szerepel; csupán törzslapszám alapján azonosítható, azonban ezen a számon az adatbázisban más tárgy szerepel (7. kép).

Törzslapszám: 1652

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	130 cm
pengehossz	102 cm (törött)
pengető vastagsága	0,65 cm
pengető szélessége	5,47 cm
hegy vastagsága	0,24 cm
vájat(ok) mélysége	0,05 cm
vájat(ok) hossza	kb. 50 cm
vájat(ok) szélessége	kb. 1,6 cm
keresztvas legnagyobb hossza	–
keresztvas legnagyobb vastagsága	–
markolatnyelv legnagyobb szélessége	2,7cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,52 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 13 cm-re
tömeg	1,563 kg

A penge a hegy felé határozottan elkeskenyedik, s mindkét oldalon egy-egy igen sekély vájat fut végig, melyek körülbelül a penge feléig húzódnak. eltűnésük után a penge alsó felét enyhe gerincél merevíti. A hegynél enyhe ívben elhajlott. A markolatgomb erősen korrodált,

²⁰ OAKESHOTT 1960, 225; OAKESHOTT 1964, 96.

²¹ ALEKSIĆ 2007, 57; 117.

dob alakú, mindkét oldalának közepén kerek kidudorodással. A markolatot alátétlemezzel zárja, a keresztvas hiányzik.

A kard pengéjét Oakeshott XVIa típusába lehet besorolni, mely a XIV. század elejétől a XV. század elejéig keltezhető.²²

A markolatgomb típusba sorolása az erős korrózió miatt nehézkes. Az egyik lehetséges forma Oakeshott H típusa, mely a kutató 1960-as munkája szerint 1180–1350 közt volt legnépszerűbb, majd 1420–1500 között ismét divatosabbá vált.²³ 1964-es kötetében már azt írja, hogy ez a forma mondható talán a legáltalánosabbnak a középkori kardokon, s a 10 – 15. század eleje között szinte minden kardtípuson megfigyelhető. Ezután 1500–1525 közt ismét megjelenik, de ekkor már ritka.²⁴ A másik lehetőség a kissé oválisabb H1 típus, mely szintén gyakorinak számít, virágkorát Oakeshott 1350–1425 közé tette,²⁵ Aleksić viszont egészen a század közepéig kitolja.²⁶ Véleményem szerint az általam vizsgált fegyver markolatgombja a két lehetséges típus közül inkább az utóbbiba sorolható.

A leírtak alapján, ha a markolatgombot a H típusba soroljuk, a kardot a XIV. század eleje – XV. század eleje közé lehet időben elhelyezni. Amennyiben a gombot H1 típusúnak tekintjük, a keltezés fél évszázaddal módosul, 1350–1450-re.

5.

A múzeumba való bekerülésről nincs adat **(8–9. kép)**.

Ltsz.: 95.39.1

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	123,1 cm
pengehossz	99,7 cm
pengető vastagsága	0,51 cm
pengető szélessége	5,38 cm

²² OAKESHOTT 1964, 63–65; OAKESHOTT 1991, 147 és 152–156.

²³ OAKESHOTT 1960, 225.

²⁴ OAKESHOTT 1964, 95.

²⁵ OAKESHOTT 1964, 102–103.

²⁶ Kutatásai alapján úgy látja, hogy az ilyen markolatgombbal szerelt kardok eloszlása viszonylag egyenletes és Dél-Európában főképp a Dél-Balkántól a Kárpátok nyugati vonulataiig terjedő területen jellemző. Megjegyzi továbbá, hogy az általa megvizsgált darabok jellemzően Oakeshott XVII és – ahogyan esetünkben is – XVIa típusú pengével fordulnak elő. ALEKSIC 2007, 46–47.

hegy vastagsága	0,2 cm
vájat(ok) mélysége	0,06 cm
vájat(ok) hossza	kb. 61; kb. 65 cm
vájat(ok) szélessége	kb. 1,8 cm
keresztvas legnagyobb hossza	24 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	1,62 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	3,31 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,65 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 14 cm-re
tömeg	1,662 kg

A fegyver pengéje enyhén elkeskenyedik a tompa hegy felé; mindkét oldalán egy-egy igen sekély, alig kivehető vájat húzódik a markolatnyelvről indulva körülbelül a penge kétharmadáig. A keresztvas egyenes, négyzet átmetszetű. Markolatgombja dob alakú, mindkét oldalának közepén egy-egy csonkakúp alakú kidudorodással. A markolatot három, a markolatvég felé csökkenő méretű, téglalap alakú alátétlemez zárja le.

A kardpenge Oakeshott XIIIa típusába tartozik, mely valószínűleg német eredetű és 1240–1350 között élte fénykorát, de a XV. század utolsó negyedében ismét népszerűvé vált.²⁷

A keresztvas Oakeshott 1a típusú; ezt a típus a XI. századtól egészen a XVII. századig igen kedvelt forma, a datáláshoz tehát nem nyújt segítséget.²⁸

A kard markolatgombja Oakeshott J típusába tartozik, ami 1250–1400 között volt népszerű. 1425 után ritka, de akár az 1450/60-as évekig is előfordul.²⁹

Mindezek alapján a fegyver 1250–1350 közé datálható.

6.

A gyűjteménybe kerülésről nincs adat (**10. kép**).

Ltsz.: 95.43?.1

Tulajdonság	Mért adat
-------------	-----------

²⁷ OAKESHOTT 1960, 207–209 és 303–304; OAKESHOTT 1964, 41–46 és 54–55; OAKESHOTT 1991, 95–108.

²⁸ OAKESHOTT 1960, 232; OAKESHOTT 1964, 113.

²⁹ OAKESHOTT 1960, 225; OAKESHOTT 1964, 96.

teljes hossz	94,2 cm
pengehossz	73 cm
pengető vastagsága	0,48 cm
pengető szélessége	3,45 cm (hiányos), legnagyobb szélesség: 5,3 cm
hegy vastagsága	0,2 cm
vájat(ok) mélysége	0,05 cm
vájat(ok) hossza	kb. 40 cm
vájat(ok) szélessége	kb. 1,6 cm
keresztvas legnagyobb hossza	14 cm (törött)
keresztvas legnagyobb vastagsága	2,7 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	2,96 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,5 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 15 cm-re
tömeg	1,002 kg

A fegyver pengéje egyenes, enyhén elkeskenyedik a hiányzó hegy felé, a pengetőnél szintén hiányos. A pengét mindkét oldalán egy-egy sekély, alig kivehető vájat látható, melyek nagyjából a penge feléig húzódnak. A kardpenge mindkét oldalán a pengetőtől nem messze három-három darab, a hegy felé mutató háromszög alakban elrendezett, rézzel tausírozott görögkereszt látható; az egyik kereszt egyik szárából a berakás kihullott. A keresztvas S alakú, egyik szára hiányzik, a meglévő száron apró repedés látható. A markolatgomb lecsapott sarkú téglalap alakú, közepén mindkét oldalon dob alakú kidudorodással.

A kard pengéjét Oakeshott XIIIa típusába sorolom, mely először 1240–1350 között volt népszerű, majd a XV. század utolsó negyedében ismét kedveltté vált.³⁰

A keresztvasat az Aleksić által elkülönített 12b típusba lehet besorolni. Ez a keresztvasforma különösen érdekes, mert a szerző kutatásai alapján legnagyobb számban a középkori Magyar Királyság területén fordul elő, így Aleksić magyar eredetűnek tartja és a XV. század első felére – közepére keltezi. Megfigyelése szerint szinte kizárólag Z típusú, vagy annak altípusába tartozó markolatgombbal és XXb típusú pengével fordul elő.³¹ A szokatlan keresztvasforma funkciója Oakeshott szerint a kéz védelme volt, Aleksić azonban ettől eltérő véleményen van. Azt is megfigyelte ugyanis, hogy az S alakú keresztvasak

³⁰ OAKESHOTT, 207–209 és 303–304; OAKESHOTT 1964, 41–46 és 54–55; OAKESHOTT 1991, 95–108.

³¹ ALEKSIĆ 2007, 97–103.

gyanúsán nagy hányada törött, pedig a kard ezen része a legkevésbé sérülékeny.³² ennek alapján úgy gondolja, a meghajlított végek célja az volt, hogy a küzdelem során az ellenfél fegyverét félrelökhessék vele, vagy egy pillanatra megakaszthassák azt, így nyerve időt a támadásra. Aleksic szerint az így ívelt keresztvas különösen alkalmas lehetett a kardnál gyorsabban forgatható, felső harmadán kiszélesedő, íves pengéjű török szablya „elkapására”, mellyel a török előrenyomulás okán az európai csapatoknak jócskán volt alkalma találkozni a XIV–XV. század folyamán. Németh Tibor és Szabó Vata (Hadtörténeti Múzeum) gyakorló kard- és szablyavívók egybehangzó véleménye szerint azonban Aleksic elmélete nem állja meg a helyét, mivel a keresztvas feladata a hárítás; ezért én is inkább Oakeshott elképzelését tartom valószínűnek.

A markolatgomb Aleksic Z2b típusba tartozik; a Z típusú markolatgombok gyűjtése alapján kifejezetten Délkelet-Európában kedvelt formák, s már Oakeshott is felfigyelt rá, hogy legtöbb esetben a 12. keresztvastípus egyik képviselőjével fordulnak elő, főleg a velencei Arzenál gyűjteményében és hazánk területén. A Z2 forma és variánsainak népszerűsége Aleksic szerint a XIV. század vége – XV. század közepe közé tehető.³³

Bár a szóban forgó fegyver pengéje korábbi időszakban volt népszerű típus, a keresztvas és a markolatgomb alapján a kard a XIV. század vége – XV. század első fele közé keltezhető, és bár nem XXb típusú pengével rendelkezik, markolatbeli jellegzetességei alapján mégis besorolható az ugyancsak Aleksic által elkülönített N kardcsaládba,³⁴ ami kifejezetten a Magyar Királyság területén volt a legkedveltebb és minden valószínűség szerint itt is készíthették őket. Aleksic szerint az N család szerb eredetű³⁵ lehet, s előfutárai a XIV. század végén – XV. század elején érkeztek a Magyar Királyság területére az egyre északabbra tolódó török front hatására, s a XV. században végig használatban voltak hazánk területén.³⁶ A szerző megjegyzi, hogy gyűjtőmunkája során számos olyan fegyvert talált, mely a családba tartozás feltételei közül csupán egynek nem felelt meg (eltérő penge, keresztvas vagy markolatgombtípus); úgy gondolja, hogy az ilyen darabok létrejöttének okai valószínűleg

³²Egyrészt azért, mert egy összecsapás során viszonylag kis megterhelés éri, másrészt a célszerűen kialakított forma miatt nem hajlamos a törésre. ALEKSIC 2007, 99.

³³OAKESHOTT 1964, 111; ALEKSIC 2007, 70–75.

³⁴A család jellegzetessége a XXb típusú penge, az S-alakú (vagy annak alcsoportjába sorolható) keresztvas és a Z-típusú (vagy annak altípusába tartozó) markolatgomb. ALEKSIC 2007, 105.

³⁵Elméletét arra alapozza, hogy az N családba sorolható kardok legjavának 12b altípusú keresztvasát időben megelőzi a szerb területeken leggyakoribb 12a típusú keresztvas, melyet Aleksic a 12b típus formai előzményének tekint. ALEKSIC 2007, 108–109.

³⁶ALEKSIC 2007, 105–109.

inkább a készítés időszakának sajátossága és a kovácműhelyek közti különbségek lehetnek, mintsem az időbeli eltérés a kardcsaládba pontosan beilleszthető darabokhoz képest.³⁷

7.

A gyűjteménybe való bekerülésről nincs adat (11–12. kép).

Ltsz.: 95.41.1

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	114,8 cm
pengehossz	90,4 cm
pengető vastagsága	0,6 cm
pengető szélessége	5,77 cm
hegy vastagsága	0,16 cm
vájat(ok) mélysége	0,06 – 0,02 cm
vájat(ok) hossza	kb. 39 cm
vájat(ok) szélessége	0,5 – 0,7 cm
keresztvas legnagyobb hossza	18,3 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	2,1 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	3,15 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,7 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 21,5 cm-re
tömeg	1,466 kg

A penge egyenes, az élek párhuzamosan futnak a lándzsa alakú hegyig; mindkét oldalon három-három sekély vájat látható, melyek körülbelül a penge egyharmadáig húzódnak. A penge mindkét oldalán sárgarézszel taúsírozott motívum látható, melyeknek nagy részéből hiányzik a fémdrót – a megmaradt rész formája alapján az egyik talán farkas lehetett. A keresztvas egyenes, négyzetes átmetszetű, végei felé enyhén elkeskenyedő; a fegyver arányaihoz képest kissé rövid. A markolatgomb lecsapott sarkú téglalap alakú, mindkét oldalának közepén csonkakúp alakú dudor ül. A markolatvég felé eső oldalán jól látható, hogy két félből illesztették össze.

³⁷ ALEKSIC 2007, 105–109.

A kardpenge az Aleksić-féle XXb típusba sorolható, melyről az előző fegyver kapcsán érintőlegesen már volt szó. Jellegzetessége, hogy a pengét általában két-három keskenyebb vajat merevíti; Dél-Európában szinte minden esetben 12. formájú, vagy ennek altípusába tartozó keresztvassal és Z típusú markolatgombbal fordul elő, a pengetípust a kutató a XV. század első felére-közepére keltezi.³⁸ A pengébe taúsírozott jelekből csupán néhány íves vonal maradt meg, melyek közül a jobb állapotú talán egy farkas lehetett.

A keresztvas Oakeshott 1. típusú. Ez a forma a X. században jelent meg, és még a reneszánsz idején is használatban volt, vagyis a fegyver keltezéséhez nem nyújt segítséget.³⁹

A kard markolatgombja az előző darabéhoz hasonlóan Z2b típusú, a XIV. század vége – XV. század közepe közé keltezhető.⁴⁰

A leírtak alapján a fegyver a XV. század első felére keltezhető, és az előző darabhoz hasonlóan az eltérő keresztvastípus ellenére besorolható az N kardcsaládba.

8.

A leltárkönyv szerint kétkezes lovagkard; a tárgy vétel útján került be a múzeum gyűjteményébe (13. kép).

Ltsz.: 78.101.1

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	67,5 cm (törött)
pengehossz	46,4 cm
pengető vastagsága	0,73 cm
pengető szélessége	5,13 cm
hegy vastagsága	0,44 cm
vajat(ok) mélysége	0,04 – 0,07 cm
vajat(ok) hossza	38,9 cm; 40 cm
vajat(ok) szélessége	1,3 cm
keresztvas legnagyobb hossza	18,5 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	1,93 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	2,79 cm

³⁸ ALEKSIĆ 2007, 27 és 91–92.

³⁹ OAKESHOTT 1960, 232; OAKESHOTT 1964, 113.

⁴⁰ OAKESHOTT 1964, 111; ALEKSIĆ 2007, 70–75.

markolatnyelv legkisebb szélessége	1,54 cm
súlyvonal	— ⁴¹
tömeg	1,115 kg

A kard pengéje egyenes, a letörött hegy felé elkeskenyedő; mindkét oldalon egy-egy sekély vajat látható, melyek szinte a meglévő pengeszakasz egészén végighúzódnak. A keresztvas rombusz átmetszetű, végei felé elkeskenyedő, szárai erősen a penge felé hajlanak. Markolatgombja lecsapott sarkú téglalap alakú, felső oldalán kis kiemelkedéssel; két oldalán kör alakú dudor ül.

Mivel a pengének körülbelül a fele hiányzik, típusba sorolása nem egyértelmű; amennyiben a hegy kerek volt és a hiányzó részen nem futott gerincél, akkor a vajat hossza alapján XIIIa típust feltételezhetünk. Ha viszont a kardpenge alsó felén gerincél húzódott és a hegy határozottabb volt, a XVIa típus is szóba jöhet. Előbbi esetben a keltezés szempontjából 1240–1350 vagy a XV. század utolsó negyede, utóbbiban a XIV. század elejétől a XV. század elejéig terjedő időszak jöhet számításba.

A keresztvas íves, leginkább Oakeshott 1. típusába sorolható, mely a X. századtól a reneszánszig végig népszerű forma volt.⁴²

A fegyver markolatgombja az Aleksic-féle Z3 altípusú markolatgombok⁴³ csoportjába sorolható. Az altípust Aleksic a Z1 típus formai továbbfejlődésének tekinti, de nem keltezi egyértelműen egy adott időszakra; a legkorábbra tehető ismert darab egy, az isztambuli Askeri Múzeum gyűjteményébe tartozó, a rajta lévő arab felirat alapján biztosan 1367/8-ra datálható fegyveré,⁴⁴ tehát a XIV. század második felében már létezett a típus, azonban arra nem ad egyértelmű információt, hogy körülbelül meddig lehetett divatban. Az elmélete szerint korábbi Z2 forma fénykorát a XIV. század végére – XV. század elejére teszi, az általa elkülönített O kardcsaládba sorolható fegyvereket pedig, melyeknek egyik ismertetőjegye a Z3 típusú markolatgomb, a XV. század második felére keltezi.⁴⁵

⁴¹ Egyes daraboknál a fegyver súlyvonalának megadása a penge hiányosságának mértéke miatt értelmetlen lett volna.

⁴² OAKESHOTT 1960, 232; OAKESHOTT 1964, 113.

⁴³ Ezt a típust nevezik macskafej formájú vagy koronás markolatgombnak is; némely esetekben a kétoldali dudorok félgömb alakúak. Oakeshott még nem különített el altípusokat a Z formán belül, s a Dunától északra való gyakori előfordulása ellenére velencei eredetűnek vélte. ALEKSIC 2007, 24; OAKESHOTT 1964, 110–111, 118.

⁴⁴ Inv. Nr. 21247.

⁴⁵ ALEKSIC 2007, 70–75, 109–110.

A leírtak alapján a pontosabb datáláshoz egyedül a markolatgomb nyújt kiindulópontot, ennek alapján a fegyvert a XIV. század második fele és a XV. század második fele közé lehet időben elhelyezni.

9.

A múzeumba vétel útján került be **(14. kép)**.

Ltsz.: 82.367.1

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	95,4 cm (törött)
pengehossz	68,3 cm
pengető vastagsága	0,6 cm
pengető szélessége	5,47 cm
hegy vastagsága	0,2 cm
vájat(ok) mélysége	0,06 cm; a másik oldalon a korrózió miatt nem mérhető
vájat(ok) hossza	kb. 44 cm
vájat(ok) szélessége	kb. 1,5 cm
keresztvas legnagyobb hossza	–
keresztvas legnagyobb vastagsága	–
markolatnyelv legnagyobb szélessége	3,2 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,37 cm
súlyvonal	–
tömeg	1,151 kg

A penge egyenes, az élek enyhén elkeskenyedve futnak a hiányzó hegy felé; mindkét oldalon egy-egy igen sekély vájat látható, melyek körülbelül a meglévő pengérész kétharmadáig húzódnak. Az egyik oldalon a hegytől a markolat felé haladva egy tausirozott figura (talán farkas), sekélyen bekarcolt K betű és egy M betű látható, melynek szárai eltérő hosszúságúak. A tausirozásból a drót egy része kihullott. Markolatgombja nyolcszög alakú, élei lekerekítettek, közepén mindkét oldalon kör alakú mélyedés látható. Keresztvasa hiányzik.

A kardpenge a XIIIa csoportba sorolható, ami 1240–1350 között és a XV. század utolsó negyedében is népszerű típus volt.⁴⁶

A markolatgomb formája szabályos nyolcszög, amit Oakeshott az I1. típusba sorolt; ez a forma nagyjából 1360-1440/50 között volt a legnépszerűbb.⁴⁷

További, a keltezést segítő körülmények és a keresztvas hiányában a fegyvert a XIV. század második felére, vagy a XV. század utolsó negyedére lehet keltezni.

10.

A gyűjteménybe vétel útján került be (15. kép).

Ltsz.: 71.20.1

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	121 cm
pengehossz	98 cm
pengető vastagsága	0,83 cm
pengető szélessége	2,68 cm
hegy vastagsága	0,35 cm
vájat(ok) mélysége	–
vájat(ok) hossza	–
vájat(ok) szélessége	–
keresztvas legnagyobb hossza	20 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	2 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	1,84 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	0,38 cm
súlyvonal	a pengetőtől 26 cm-re
tömeg	0,886 kg

A penge már-már rapírra emlékeztetően keskeny, egyenes, lapos rombusz átmetszetű, az élek enyhén elkeskenyedve futnak össze a tű-szerű hegybe. A keresztvas négyzet átmetszetű, kiszélesedő végei derékszögben a penge felé hajlanak. A fegyver markolatgombja hiányzik.

⁴⁶ OAKESHOTT 1960, 207–209 és 303–304; OAKESHOTT 1964, 41–46 és 54–55; OAKESHOTT 1991, 95–108.

⁴⁷ OAKESHOTT 1964, 103.

A kard pengéje Oakeshott XVIIIb típusú, mely Oakeshott szerint főleg német területen és német festményeken gyakori az 1450–1520 közti időszakban.⁴⁸ Aleksic kutatásai alapján Európában kevés darab ismert a típusból, Dél-Európában különösen ritkának számít; ez általánosnak mondható minden gerincéllel merevített pengetípusra, ami a kutató szerint a fegyverforgatás jellemző módjára is utal a régióban.⁴⁹

A keresztvas formája pontosan egyik általam ismert típusba sem illik bele; leginkább Aleksic 4a típusára hasonlít, ám jóval nagyobb annál. Valószínűleg egy egészen kései darabban van dolgunk, mely mind Oakeshottnak a körülbelül az 1500-as évekig kidolgozott tipológiájából, mind Aleksic XII–XV. századi dél-európai kardokat felölelő munkájából kisorsult.

A fent leírtak alapján a kardot a XV. század legvégére – XVI. század első felére keltezem.

11.

A leltárkönyvben lovagkardként szerepel, a gyűjteménybe kerülés módjáról nincs adat (16–17. kép).

Ltsz.: 92.451.1

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	88 cm (törött)
pengehossz	61,5 cm
pengető vastagsága	0,6 cm
pengető szélessége	6,02 cm
hegy vastagsága	0,32 cm
vájat(ok) mélysége	0,03 cm
vájat(ok) hossza	kb. 48 cm, a másik oldalon nem mérhető
vájat(ok) szélessége	kb. 1,5 cm, a másik oldalon nem mérhető
keresztvas legnagyobb hossza	23,5 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	1,5 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	3,17 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,48 cm
súlyvonal	–

⁴⁸ OAKESHOTT 1964, 70–71.

⁴⁹ ALEKSIC 2007, 90.

tömeg	1,463 kg
-------	----------

A kardpenge széles, egyenes, élei enyhén elkeskenyedve futnak a hiányzó hegy felé. Mindkét oldalán sekély vájat húzódik, de a korrózió mértéke miatt az egyik vájat szinte kivehetetlenné vált, így mélységét és hosszát nem lehetett megmérni. A látható vájat körülbelül a meglévő pengérsz feléig húzódik. A penge mindkét oldalán található sárgarézrel tausírozott díszítések: az egyik oldalon három koncentrikus körbe foglalt kerék alakú jel látható, a kerék 8 szára közti teret nyíl alakú motívumok töltik ki, melyek hegye a kerék közepe felé mutat. Közvetlenül a kerék alatt futó farkas látszik. A penge másik oldalát az előzőhöz hasonló – valószínűleg azzal egyező –, ám sokkal rosszabb állapotú kerék-motívum, és ettől jóval messzebb, a meglévő pengérsz végéhez közel baloldalán nyitott kör díszíti. A jelek legnagyobb részéből a fémdrót hiányzik. A keresztvas enyhén a penge felé hajló, téglalap átmetszetű, egyik oldalán a pengető felé eső része hiányos. A markolatgomb ovális, dob alakú, mindkét oldalán lapos csonkakúp alakú kiemelkedéssel; egyik oldala erősen korrodált.

A penge Oakeshott XIIIa típusába sorolható, ami 1240–1350 között, valamint a XV. század utolsó negyedében volt legkedveltebb.⁵⁰

A keresztvas Oakeshott 7. típusú. A kutató szerint ezt a formát általában kizárólag a XV. század végére keltezik annak ellenére, hogy már a vikingek idején is létezett és számos XIII. századi kódex ábrázolásain is szerepel; a típus időbeli elterjedéséről bővebben nem ír.⁵¹

A markolatgomb a H1 típusba tartozó darab, mely Dél-Európában főképp a Dél-Balkántól a Kárpátok nyugati vonulataiig terjedő területen jellemző. Népszerűségének csúcsát Oakeshott 1350–1425 közé tette, Aleksić viszont egészen a század közepéig kitolja.⁵² Mindezek alapján a kardot sajnos csak tág keretek közé, 1350 és a XV. század vége közé lehet keltezni.

12.

A múzeumba kerülés körülményeiről nincs adat **(18. kép)**.

Ltsz.: 92. 5?0.?

⁵⁰ OAKESHOTT 1960, 207–209 és 303–304; OAKESHOTT 1964, 41–46 és 54–55; OAKESHOTT 1991, 95–108.

⁵¹ OAKESHOTT 1960, 234; OAKESHOTT 1964, 116.

⁵² OAKESHOTT 1964, 102–103; ALEKSIĆ 2007, 46–47.

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	87,5 cm (törött)
pengehossz	60 cm
pengető vastagsága	0,56 cm
pengető szélessége	5,42 cm
hegy vastagsága	0,33 cm
vájat(ok) mélysége	–
vájat(ok) hossza	–
vájat(ok) szélessége	–
keresztvas legnagyobb hossza	–
keresztvas legnagyobb vastagsága	–
markolatnyelv legnagyobb szélessége	3,1 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	2,14 cm
súlyvonal	–
tömeg	1,292 kg

A fegyver pengéje egyenes, az élek szinte párhuzamosan futnak a hiányzó hegy felé, vájatok valószínűleg a penge rossz állapota miatt nem láthatók. A markolatgomb szokatlan alakú, leginkább íves oldalú téglalapra hasonlít; mindkét oldalának közepén kis csonkakúp alakú kidudorodás látható. A markolatot három alátétlemez zárja, a keresztvas hiányzik.

A penge XIIIa típusú, a forma virágkora 1240–1350 közé és a XV. század utolsó negyedére tehető.⁵³

A markolatgomb leginkább Aleksic K1 típusába illik, melynek formája az ovális és négyszögletes közti átmenet és a XIV. század második fele – XV. század első negyede közé keltezhető.⁵⁴

A fentiek alapján a fegyver 1350 és a XV. század első negyede közé datálható.

13.

⁵³ OAKESHOTT 1960, 207–209 és 303–304; OAKESHOTT 1964, 41–46 és 54–55; OAKESHOTT 1991, 95–108.

⁵⁴ ALEKSIC 2007, 23, 58.

A múzeumba való bekerülésről nincs adat, a leltárkönyvben ezen a számon más tárgy szerepel (19. kép).

Ltsz.: 72.214.1

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	81,9 cm (törött)
pengehossz	53 cm
pengető vastagsága	0,56 cm
pengető szélessége	5,27 cm
hegy vastagsága	0,33 cm
vájat(ok) mélysége	0,07 cm
vájat(ok) hossza	55,5 cm
vájat(ok) szélessége	1,3 cm
keresztvas legnagyobb hossza	17,8 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	1,72 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	2,96 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,5 cm
súlyvonal	–
tömeg	1,624 kg

A kardpenge egyenes, az élek enyhén elkeskenyedve futnak a hiányzó hegy felé; mindkét oldalon egy-egy sekély vájat fut, melyek a markolatnyelvről indulva a meglévő pengérés végéig húzódnak. A penge mindkét oldalán bevéselt kereszt látható, tetején szívvel, a kereszt oldalsó és alsó szárai a szárak metszéspontja felé mindkét oldalon oválissá szélesednek. A penge közepe felé korabeli javítás nyoma látszik. A keresztvas nyolcszög átmetszetű, végei kiszélesedők. A markolatgomb kerek, dob alakú, oldalainak közepe kissé kidudorodik.

A kardpenge besorolása nem egyértelmű; az enyhe elkeskenyedés és a vájak hossza alapján, hegy hiányában lehet XIIa típusú, melynek legtöbb képviselője 1300–1350 közé keltezhető,⁵⁵ de akár XIIIa típusú is, ez a forma pedig 1240–1350 között és a XV. század utolsó negyedében volt népszerű.⁵⁶

⁵⁵ Ismerünk ennél korábbi és későbbi darabokat is, lásd a 2. számú fegyvernél. OAKESHOTT 1991, 89–94.

⁵⁶ OAKESHOTT 1960, 207–209 és 303–304; OAKESHOTT 1964, 41–46 és 54–55; OAKESHOTT 1991, 95–108.

A keresztvas Oakeshott 2. típusába sorolható, átmetszete alapján 1350 utánra datálható, pontosabb időszakot a kutató nem adott meg.⁵⁷

A fegyver markolatgombja G típusú, ami legnépszerűbb a XII. században és 1450–1550 között volt, de első virágkorát követően egészen az 1380-as évekig használták.⁵⁸

A fentiek alapján a fegyver keltezése nehézkes, valószínűleg 1350–1400 közé lehet datálni.

14.

A gyűjteménybe való bekerülésről nincs adat, a leltárkönyvben lovagkardként szerepel (20. kép).

Ltsz.: 92.443.1

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	85,8 cm (törött)
pengehossz	55,5 cm
pengető vastagsága	0,6 cm
pengető szélessége	5,66 cm
hegy vastagsága	0,5 cm
vájat(ok) mélysége	0,02 cm, a másik oldalon nem mérhető
vájat(ok) hossza	kb. 43,7 cm
vájat(ok) szélessége	1,04 cm
keresztvas legnagyobb hossza	23,6 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	1,96 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	2,71 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,76 cm
súlyvonal	–
tömeg	1,942 kg

A kardpenge egyenes, a hiányzó hegy felé közepesen elkeskenyedő; mindkét oldalon két-két párhuzamos, nehezen kivehető, sekély vájat fut, melyek csaknem a meglévő pengérész teljes hosszán végighúzódnak. A penge egyik oldalán a hegy felé mutató, rézzel tausírozott nyíl látható. A keresztvas lecsapott sarkú téglalap átmetszetű, végei kiszélesedők. A fegyver

⁵⁷ OAKESHOTT 1960, 232.

⁵⁸ OAKESHOTT 1960, 225; OAKESHOTT 1964, 95.

markolatgombja dob alakú, ovális, mindkét oldalán lapos csonkakúp alakú kiemelkedéssel. A markolatot alátétlemez zárja le.

A penge XXa típusú. Oakeshott ezt a formát a XV. század második felére keltezi, bár az archetípusnak tekinthető darab a rajta szereplő feliratok és jelek alapján a XIV. század elejére tehető.⁵⁹

A keresztvas 2. típusú, átmetszete alapján pedig 1250–1350 közé tehető.

A markolatgomb H típusú, mely Oakeshott 1960-as munkája szerint 1180–1350 közt volt legnépszerűbb, majd 1420–1500 között ismét divatossá vált.⁶⁰ 1964-es kötetében azt írja, hogy a X–XV. század eleje között szinte minden kardtípuson megfigyelhető, majd 1500–1525 közt ismét divatossá válik, azonban ekkor már ritka.⁶¹

Mindezek alapján a fegyver keltezése nehéz kérdés; egyéb keltezést segítő információk hiányában 1300–1500 közé datálható.

15.

A gyűjteménybe kerülés módjáról nincs adat; jelenleg a keceli Pintér Hadipark fegyverkiállításában található **(21. kép)**.

Ltsz.: 95.40.1

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	112 cm
pengehossz	90,8 cm
pengető vastagsága	0,69 cm
pengető szélessége	5,6 cm
hegy vastagsága	0,14 cm (hiányos)
vájat(ok) mélysége	0,15 cm
vájat(ok) hossza	kb. 71 cm
vájat(ok) szélessége	1,3 cm
keresztvas legnagyobb hossza	24,9 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	2,04 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	2,25 cm

⁵⁹ A feliratok betűformái és a pengén szereplő címer formája a kb. 1275–1325 közötti időszakra jellemzők. OAKESHOTT 1991, 208.

⁶⁰ OAKESHOTT 1960, 225.

⁶¹ OAKESHOTT 1964, 95.

markolatnyelv legkisebb szélessége	1,26 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 14 cm-re
tömeg	— ⁶²

A kard pengéje egyenes, széles, a hegy felé enyhén elkeskenyedik; mindkét oldalán egy-egy keskeny vájat fut, melyek szinte a penge teljes hosszán végighúzódnak; eltűnésük után igen enyhe gerincél érezhető. A hegy szokatlanul határozottan keskenyedik el; a fegyver vizsgálata során úgy tűnt, mintha valaki „formára igazította” volna az eredetileg törött pengevéget. A penge egyik oldalán vésett pajzs látszik, belsejében két hegygel lefelé mutató háromszöggel. A keresztvas kerek átmetszetű, egyenes, végei enyhén elkeskenyednek. A markolatgomb kerek, dob alakú, közepén mindkét oldalon széles csonkakúp alakú kiemelkedéssel.

A penge valószínűleg a XIIa csoportba sorolható; a másik lehetőség a XIIIa típus lenne, de a vájatok ilyen hosszúsága annál a típusnál nem jellemző. Az enyhe gerincél mindkét lehetséges típusnál szokatlan. A XIIa típus képviselői zömében 1300–1350 közé datálhatók, de van példa 1350–1400 közé keltezhető, későbbi és korábbi darabokra is.⁶³

A keresztvas 1. típusú, ami a X. századtól a reneszánszig végig igen kedvelt forma.⁶⁴

A markolatgomb J típusú, mely legnépszerűbb 1250–1400 között volt, 1425 után azonban ritkán, de még előfordul.⁶⁵

A fentiek alapján a fegyver valószínűleg 1300–1350 között készülhetett.

16.⁶⁶

A leltárkönyv szerint a múzeum anyagába csere útján került (22–23. kép).

Ltsz.: 72.8.1

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	112 cm

⁶² Mérleg hiányában a fegyver tömegét nem tudtam megmérni.

⁶³ OAKESHOTT 1991, 89–94.

⁶⁴ OAKESHOTT 1960, 232; OAKESHOTT 1964, 113.

⁶⁵ OAKESHOTT 1960, 225; OAKESHOTT 1964, 96.

⁶⁶ GLOSEK 1984, Inv. nr. 455. Típus: XIIIa, I1, 1, XIV. század.
AEKSIĆ 2007, Inv. nr. 93. Típus: I1, XIIIa, 1, XIV. század.

pengehossz	90,8 cm
pengető vastagsága	0,69 cm
pengető szélessége	5,6 cm
hegy vastagsága	0,14 cm (hiányos)
vájat(ok) mélysége	0,15 cm
vájat(ok) hossza	kb. 71 cm
vájat(ok) szélessége	1,3 cm
keresztvas legnagyobb hossza	24,9 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	2,04 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	2,25 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,26 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 14 cm-re
tömeg	— ⁶⁷

A penge széles, a lándzsa alakú hegy felé enyhén elkeskenyedő; mindkét oldalán egy-egy, körülbelül a penge háromnegyedéig húzódó vájat látható. A hegy legvége hiányzik. A keresztvas egyenes, nyolcszög átmetszetű, végei kiszélesednek. A markolatgomb szintén nyolcszögletes, dob alakú, mindkét oldalán nyolcszög alapú csonkagúla formájú kidudorodással.

A penge XIIa típusú, mely főleg a XIV. század első felében volt kedvelt, de ennél korábbi és későbbi darabok is ismertek.⁶⁸

A keresztvas 2. típusú, átmetszete alapján pedig 1350 utánra keltezhető, pontosabb időhatárt Oakeshott nem említ.⁶⁹

A markolatgomb Oakeshott I1 típusú, melynek virágkorát a kutató 1360–1440/50közé teszi, de a XIV. század legelején már biztosan létezett.⁷⁰

A leírtak alapján a kardot 1350–1400 közé lehet keltezni.

Fegyverek a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményéből

⁶⁷ Ld. 62. jegyzet.

⁶⁸ OAKESHOTT 1991, 89–94.

⁶⁹ OAKESHOTT 1960, 232.

⁷⁰ OAKESHOTT 1964, 103.

17.⁷¹

A fegyver a Tisza medréből került elő Szolnoknál, a gyűjteménybe vétel útján került be Roger A.-tól (24. kép).

Ltsz.: 53.169

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	128,5 cm
pengehossz	102 cm
pengető vastagsága	0,45 cm
pengető szélessége	5,55 cm
hegy vastagsága	0,02 cm
vájat(ok) mélysége	0,04 cm
vájat(ok) hossza	38,8 cm
vájat(ok) szélessége	1,3 cm
keresztvas legnagyobb hossza	25,2 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	2,23 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	3,23 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,52 cm
súlyvonal	a pengetőtől 13 cm-re
tömeg	2,2 kg

A kard pengéje széles, az élek szinte párhuzamosan futnak a lándzsa alakú hegyig; mindkét oldalán egy-egy sekély vájat látható, melyek a markolatnyelvről indulva körülbelül a penge egyharmadáig húzódnak. A kardpenge egyik oldalán farkas, a másik oldalon unikornis és egy apró vonal tausirozott képe látható, a rézdrót helyenként hiányzik a vésetekből. A keresztvas négyzet átmetszetű, enyhén a penge felé hajlik, végei kissé kiszélesednek. A markolatgomb dob alakú, ovális, mindkét oldalán széles, lapos csonkagúla alakú dudorral.

A kardpengét a XIIIa csoportba lehet sorolni, ami 1240–1350 között és a XV. század utolsó harmadában is népszerű volt.⁷²

⁷¹ GLOSEK 1984, Inv. nr. 442. Típus: XVIa, I, 1a, XIV. század.

⁷² OAKESHOTT 1960, 207–209 és 303–304; OAKESHOTT 1964, 41–46 és 54–55; OAKESHOTT 1991, 95–108.

A keresztvas 2. típusú, átmetszete alapján pedig Oakeshott szerint 1250–1350 közé datálható.⁷³

A markolatgomb a H1 típusba sorolható, ami Oakeshott szerint 1350–1425 között volt divatos, Aleksic szerint azonban egészen az 1450-es évekig.⁷⁴

A fegyvert a kései formájú markolatgomb alapján 1350–1450 közé lehet keltezni.

18.⁷⁵

A leltár szerint Majkról került a gyűjteménybe a Vasútépítő V. ajándékként. Głoseknél a Hadtörténeti Múzeum gyűjteményébe tartozóként szerepel (25. kép).⁷⁶

Ltsz.: 60.8089

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	125 cm
pengehossz	95,5 cm
pengető vastagsága	0,8 cm
pengető szélessége	4,68 cm
hegy vastagsága	0,3 cm
vájat(ok) mélysége	0,03 cm
vájat(ok) hossza	kb. 30 cm
vájat(ok) szélessége	0,7 cm
keresztvas legnagyobb hossza	24,4 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	2,2 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	2,4 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,16 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 15 cm-re
tömeg	1,65 kg

A penge széles, a közepe táján enyhén elferdült; az élek elkeskenyedve futnak a határozott hegy felé. Felső harmadán mindkét oldalon egy-egy sekély vájat húzódik, melyeket enyhe

⁷³ OAKESHOTT 1960, 232.

⁷⁴ OAKESHOTT 1964, 102–103; ALEKSIC 2007, 46–47.

⁷⁵ GŁOSEK 1984, Inv. nr. 435. Típus: XVII, T1, 13, XV. század második fele.

⁷⁶ GŁOSEK 1984, 172.

gerincél vált fel a penge alsó felén. A keresztvas kerek átmetszetű, végei kiszélesednek. A gomb egyszerű, körte alakú.

A kardpenge a XVIa csoportba tartozó darab, mely ezen a területen gyakori típus,⁷⁷ legnépszerűbb pedig a XIV. század elejétől a XV. század elejéig terjedő időszakban volt.⁷⁸

A keresztvas az előző esethez hasonlóan 2. típusú, átmetszete alapján azonban 1200–1270 közé tehető.⁷⁹

A markolatgomb Oakeshott T5 típusába sorolható, melynek képviselőit általában a XVI. századra keltezik annak ellenére, hogy már 1420-as években készült angliai szobrokon is szerepel.⁸⁰

A leírak alapján a fegyver a korai keresztvasforma ellenére a XV–XVI. századra keltezhető.

19.

A bekerülés körülményeiről nincs adat (26–27. kép).

Ltsz.: 53.157

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	117 cm
pengehossz	95,2 cm
pengető vastagsága	0,6 cm
pengető szélessége	5,72 cm
hegy vastagsága	0,16 cm
vájat(ok) mélysége	0,08 cm
vájat(ok) hossza	67,5 cm
vájat(ok) szélessége	0,94 cm
keresztvas legnagyobb hossza	21,9 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	1,73 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	3,13 cm

⁷⁷ A Glosek kötetében szereplő magyarországi kardok 50%-a a XIIIa és a XVIa típusokba sorolható. GLOSEK 1984, 181.

⁷⁸ OAKESHOTT 1964, 63–65; OAKESHOTT 1991, 147 és 152–156.

⁷⁹ OAKESHOTT 1960, 232.

⁸⁰ Ilyen például Sir John Peyrent síremléke is. Oakeshott 1964, 106.

markolatnyelv legkisebb szélessége	1,98 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 15 cm-re
tömeg	1,7 kg

A kardpenge egyenes, az élek enyhén elkeskenyedve futnak a lándzsa alakú hegyig; mindkét oldalán egy-egy vájat látható, melyek a markolatnyelvről indulva körülbelül a penge háromnegyedéig húzódnak. A keresztvas lekerekített sarkú négyzet átmetszetű, egyenes, végei enyhén kiszélesedők. A markolatgomb nyolcszögletes, dob alakú, mindkét oldalán nyolcszög alapú csonkagúla formájú kidudorodással.

A fegyver pengéje a XIIa csoportba sorolható, melynek képviselői zömében 1300–1350 közé datálható, de van példa 1350–1400 közé keltezhető, de későbbi és korábbi darabok is ismertek.⁸¹

A keresztvas itt is 2. típusú, átmetszete alapján 1250–1350 közé tehető.⁸²

A markolatgomb Oakeshott II típusú, mely főleg 1360–1440/50 között volt divatos forma, de már a 14. század elején létezett.⁸³ Aleksić a típuson belül már elkülönített IIa és b altípust, de leírásából nem egyértelmű, hogy pontosan milyen formát ért a és b altípus alatt, rajzot vagy fotót pedig nem mellékel.⁸⁴

A fentiek alapján a kardot 1300–1350 közé lehet keltezni.

20.⁸⁵

A leltár szerint a Duna medréből került elő Soroksárnál, a gyűjteménybe ajándékozás útján jutott. A leírás szerint a pengén tausírozott farkasbélyeg látható, azonban a tárgy vizsgálata során csak egy felismerhetetlen formájú véset halvány nyomát sikerült megtalálnom (28. kép).

Ltsz.: 53.184

Tulajdonság	Mért adat
-------------	-----------

⁸¹ OAKESHOTT 1991, 89–94.

⁸² OAKESHOTT 1960, 232.

⁸³ A legkorábbi ismert darab az 1308-ban elhunyt I. Albert német-római császár kardján látható. OAKESHOTT 1964, 103.

⁸⁴ ALEKSIĆ 2007, 23; 51–53.

⁸⁵ GLOSEK 1984, Inv. nr. 423. Típus: XIIIa, K, 1, XIV. század. Sárga fémmel készített, kormos bélyeget említ. ALEKSIĆ 2007, Inv. nr. 63. Típus: K, XIIIa, 1, XIV. század. A farkasbélyeget Aleksić is említi.

teljes hossz	131,8 cm
pengehossz	105 cm
pengető vastagsága	0,5 cm
pengető szélessége	5,06 cm
hegy vastagsága	0,23 cm
vájat(ok) mélysége	0,07 cm
vájat(ok) hossza	54,5 cm
vájat(ok) szélessége	1 cm
keresztvas legnagyobb hossza	20,6 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	1,97 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	2,27 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,92 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 14 – 15 cm-re
tömeg	2 kg

A kard pengéje széles, egyenes, az élek párhuzamosan futnak a lándzsa alakú hegyig; mindkét oldalon egy-egy vájat fut, melyek körülbelül a penge közepéig húzódnak. A keresztvas egyenes, négyzet átmetszetű, végei kissé kiszélesednek. A markolatgomb dob alakú, kerek, közepén mindkét oldalon csonkakúp formájú dudor ül. A markolatot vastag alátétlemez zárja le.

A penge a XIIIa típusba tartozik, ami 1240–1350 között és a XV. század végén volt népszerű.⁸⁶

A keresztvas itt is 2. típusú, átmetszete alapján 1250–1350 közé tehető.⁸⁷

A fegyver markolatgombja Oakeshott K típusú, mely a kutató későbbi kötete szerint 1290–1350, illetve földrajzi megkötés nélkül 1480 körül volt legnépszerűbb.⁸⁸

A leírtak alapján a fegyvert 1290–1350 közé lehet keltezni.

21.⁸⁹

A múzeumba való bekerülésről nincs adat (29–30. kép).

Ltsz.: 53.152

⁸⁶ OAKESHOTT 1960, 207–209 és 303–304; OAKESHOTT 1964, 41–46 és 54–55; OAKESHOTT 1991, 95–108.

⁸⁷ OAKESHOTT 1960, 232.

⁸⁸ OAKESHOTT 1960, 225; OAKESHOTT 1964, 96.

⁸⁹ GLOSEK 1984, Inv. nr. 467. Típus: XIIIa?, K, 3, XIV. század.

ALEKSIĆ 2007, Inv. nr. 105. Típus: K, XIIIa?, 2, XIV. század. A pajzs felett vésett görögkeresztet is említ.

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	129,5 cm
pengehossz	100,2 cm
pengető vastagsága	0,61 cm
pengető szélessége	5,57 cm
hegy vastagsága	0,2 cm
vájat(ok) mélysége	0,15 cm
vájat(ok) hossza	55 cm
vájat(ok) szélessége	1,8 cm
keresztvas legnagyobb hossza	19,3 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	2,22 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	2,97 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,86 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 11 – 12 cm-re
tömeg	2,25 kg

A kardpenge egyenes, széles, az élek enyhén elkeskenyedve futnak a lándzsa alakú hegyig; mindkét oldalán egy-egy sekély vájat húzódik, melyeket a penge közepénél enyhe gerincél vált fel. A penge egyik oldalán unikornis és szív, másik oldalán pólyás címerpajzs sárgarézzel tausírozott képe látható; a szívből a drót teljesen, a többi díszítésből helyenként hiányzik. A keresztvas egyenes, négyzet átmetszetű, élei lekerítettek, végei kissé kiszélesednek. A markolatgomb dob alakú, kerek, közepén mindkét oldalon csonkakúp formájú kiemelkedés, melyekbe görögkeresztet tausíroztak. A markolatot alátétlemez zárja le.

A kardpenge XIIIa típusú, az alsó felén jelentkező gerincél azonban szokatlan, erre a típusra nem jellemző. Felmerülhet még a XVIa típusba való tartozás is, azonban a hegy formája és az élek elkeskenyedésének mértéke ezt a lehetőséget kizárja. A XIIIa típus a XIII. század közepe – XIV. század közepe közti időszakban, valamint a XV. század utolsó harmadában volt divatos.⁹⁰

A keresztvas ismét 2. típusú, átmetszete alapján pedig 1250–1350 között volt népszerű.⁹¹

⁹⁰ OAKESHOTT 1960, 207–209 és 303–304; OAKESHOTT 1964, 41–46 és 54–55; OAKESHOTT 1991, 95–108.

⁹¹ OAKESHOTT 1960, 232.

A markolatgomb Oakeshott J típusú; a forma virágkorát a kutató 1250–1400 közé teszi. Bizonyos esetekben az 1450/60-as évekig is divatos, de 1425 után ritkán fordul elő.⁹² Aleksić szerint a dél-európai darabok zömmel a XII–XIII. századra tehetők,⁹³ a markolatgomb ilyen típusú díszítése azonban a XIV. században és a XV. század elején volt a legjellemzőbb.⁹⁴

A leírtak alapján a kardot 1350–1400 közé lehet datálni.

22.⁹⁵

A leltár szerint a Balaton medréből került elő, a gyűjteménybe Gaál L. ajándékként került be (31–32. kép).

Ltsz.: 53.191

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	126 cm
pengehossz	101,5 cm
pengető vastagsága	0,5 cm
pengető szélessége	5,86 cm
hegy vastagsága	0,27 cm
vájat(ok) mélysége	0,1 cm
vájat(ok) hossza	64,5 cm
vájat(ok) szélessége	1,8 cm
keresztvas legnagyobb hossza	20,9 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	1,83 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	2,3 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,96 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 12–13 cm-re
tömeg	2,2 kg

A fegyver pengéje széles, egyenes, az élek enyhén elkeskenyedve futnak a lándzsa alakú hegyig; mindkét oldalon egy-egy sekély vájat fut, melyek a markolatnyelvről indulnak, a

⁹² OAKESHOTT 1960, 225; OAKESHOTT 1964, 96.

⁹³ ALEKSIĆ 2007, 46.

⁹⁴ ALEKSIĆ 2007, 117.

⁹⁵ GŁOSEK 1984, Inv. nr. 430. Típus: XIIIa, K 1, XIV. század első fele.
ALEKSIĆ 2007, Inv. Nr. 70. Típus: K, XIIIa, 1, XV. század eleje.

penge kétharmadától lefelé pedig enyhe gerincél váltja fel őket. A penge egyik oldalán gótikus S betű és farkas, a másik oldalán unikornis és gótikus R betű látható rézzel taúsírozva; a betűk 180 fokkal elfordítva. A keresztvas egyszerű, egyenes, négyzetes átmetszetű. A markolatgomb dob alakú, közepén mindkét oldalon csonkakúp formájú kiemelkedéssel. A markolatot vastag, négy bordás alátétlemez zárja.

A fegyver pengéje az előző fegyverével teljesen egyező, ugyanúgy megtalálható rajta a XIIIa típusnál szokatlan gerincél; ez a forma 1240–1350 között és a XV. század utolsó negyedében volt legnépszerűbb.⁹⁶

A keresztvas 1a típusú, mely a XI. századtól a XVII. századig használatban volt.⁹⁷

A markolatgomb ismét J típusú, mely forma a legnépszerűbb 1250–1400 között volt, 1425 után azonban már ritkán fordul elő.⁹⁸

A fentiek alapján a kardot 1250–1350 közé lehet datálni.

23.⁹⁹

A gyűjteménybe való bekerülésről nincs adat (33–34. kép).

Ltsz.: 53.195

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	123,5 cm
pengehossz	99,6 cm
pengető vastagsága	0,6 cm
pengető szélessége	5,87 cm
hegy vastagsága	0,2 cm
vájat(ok) mélysége	0,05 cm
vájat(ok) hossza	69,5 cm
vájat(ok) szélessége	1,33 cm
keresztvas legnagyobb hossza	26,5 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	1,6 cm

⁹⁶ OAKESHOTT 1960, 207–209 és 303–304; OAKESHOTT 1964, 41–46 és 54–55; OAKESHOTT 1991, 95–108.

⁹⁷ OAKESHOTT 1964, 113.

⁹⁸ OAKESHOTT 1960, 225; OAKESHOTT 1964, 96.

⁹⁹ GLOSEK 1984, Inv. nr. 466. Típus: XIIIa, I, 1, XIV. század első fele.
ALEKSIĆ 2007, Inv. nr. 104. Típus: I, XIIIa, 1, XIV. század.

markolatnyelv legnagyobb szélessége	3,24 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,36 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 13 – 14 cm-re
tömeg	2 kg

A kardpenge egyenes, a háromszögletes hegy felé enyhén elkeskenyedő; mindkét oldalán egy-egy sekély vájat fut, melyek a markolatnyelvről indulva körülbelül a penge kétharmadáig húzódnak. Az egyik oldalon a hegy felé haladva görögkereszt és farkas, a másik oldalon szív és unikornis tausírozott képe látható, a drót több helyen hiányzik a vésetekből. Az unikornis szarvánál a pengén egy törés nyoma látszik. A keresztvas egyenes, kerek átmetszetű, végei kissé elkeskenyedők. A markolatgomb kerek, dob alakú, mindkét oldalán széles, csonkakúp alakú kiemelkedéssel. A markolatot egy vastag, három bordás réz alátétlemez zárja le.

A fegyver pengéje XIIIa típusú, mely legnépszerűbb a XIII. század közepétől a XIV. század közepéig terjedő időszakban és a XV. század végén volt.¹⁰⁰

A keresztvas 1. típusú; ez a forma a X. századtól a reneszánszig végig népszerű.¹⁰¹

A markolatgomb J típusú, ami Oakeshott szerint 1250–1400 között élte virágkorát, de 1425 után ritka.¹⁰²

A fentiek alapján a kard valószínűleg 1250 és 1350 között készülhetett.

24.¹⁰³

A leltár szerint a Hadi Múzeumból került a gyűjteménybe csere útján (35–36. kép).

Ltsz.: 53.194

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	126 cm
pengehossz	102,7 cm
pengető vastagsága	0,55 cm
pengető szélessége	4,88 cm
hegy vastagsága	0,28 cm

¹⁰⁰ OAKESHOTT 1960, 207–209 és 303–304; OAKESHOTT 1964, 41–46 és 54–55; OAKESHOTT 1991, 95–108.

¹⁰¹ OAKESHOTT 1960, 232; OAKESHOTT 1964, 113.

¹⁰² OAKESHOTT 1960, 225; OAKESHOTT 1964, 96.

¹⁰³ GLOSEK 1984, Inv. nr. 463. Típus: XIIIa, K, 3, XIV. század első fele.

vájat(ok) mélysége	0,06 cm
vájat(ok) hossza	60 cm
vájat(ok) szélessége	1,5 cm
keresztvas legnagyobb hossza	17,5 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	1,98 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	2,86 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,5 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 19 cm-re
tömeg	1,9 kg

A kard pengéje egyenes, széles, az élek közel párhuzamosan futnak a háromszögletes hegyig; mindkét oldalán egy-egy sekély vájat látható, melyek a markolatnyelvről indulva nagyjából a penge feléig húzódnak, ott pedig enyhe gerincél váltja fel őket. A penge egyik oldalán apró, beütögetett pontokból kialakított R, N és egy felismerhetetlen betű látszik; az R és N betűk között egy pontszerű mélyedés és egy kis, kerek lyuk látható. A markolatnyelven három bevert, domború oldalával egymás felé forduló félkörből kialakított jel látható. A keresztvas egyenes, négyzet átmetszetű, masszív. A markolatgomb kerek, dob alakú, mindkét oldalán csonkakúp alakú kiemelkedéssel. A gomb két oldalán és a kiemelkedések közepén vésett görögkeresztek láthatók – eredetileg valószínűleg tausírozva lehettek, de a fémdrót teljesen hiányzik. A markolatot alátétlemez zárja le.

A penge a 30. és 31. számú darabéval egyező, szokatlan XIIIa forma; a XIIIa típus 1240–1350 között és a XV. század végén élte virágkorát.¹⁰⁴ A kardpengén látható díszítőmotívumok legtöbbjéről korábban már többször is szó volt; az apró pontokból kialakított betűkhöz és a markolatnyelven lévő három félholdhoz hasonlót a felhasznált irodalomban nem találtam. A pontszerű mélyedések Aleksic szerint tausírozás nyomai.¹⁰⁵ A markolatgomb ilyen típusú díszítése Aleksic elképzelése szerint a XIV. században és a XV. század elején volt jellemző.¹⁰⁶

A keresztvas 1a típusú, mely igen hosszú ideig, a XI. századtól egészen a XVII. századig használatban volt.¹⁰⁷

¹⁰⁴ OAKESHOTT 1960, 207–209 és 303–304; OAKESHOTT 1964, 41–46 és 54–55; OAKESHOTT 1991, 95–108.

¹⁰⁵ ALEKSIC 2007, 154.

¹⁰⁶ ALEKSIC 2007, 117.

¹⁰⁷ OAKESHOTT 1960, 232; OAKESHOTT 1964, 113.

A markolatgomb J típusú, ami 1250–1400 között volt népszerű; 1425 után már ritka, de akár az 1450/60-as évekig is előfordul.¹⁰⁸

A fentiek alapján és a markolatgomb díszítését figyelembe véve a fegyver a XIV. századra–XV. század elejére keltezhető.

25.

A gyűjteménybe való bekerülés körülményeiről nincs adat (37–38. kép).

Ltsz.: 53.173

Tulajdonság	Mért adat
teljes hossz	131 cm
pengehossz	102 cm
pengető vastagsága	0,54 cm
pengető szélessége	5,42 cm
hegy vastagsága	0,36 cm
vájat(ok) mélysége	0,1 cm
vájat(ok) hossza	54 cm
vájat(ok) szélessége	1,56 cm
keresztvas legnagyobb hossza	20 cm
keresztvas legnagyobb vastagsága	2,17 cm
markolatnyelv legnagyobb szélessége	3,13 cm
markolatnyelv legkisebb szélessége	1,04 cm
súlyvonal	a pengetőtől kb. 8–9 cm-re
tömeg	1,65 kg

A kardpenge egyenes, a hegy felé erősen elkeskenyedik; markolat felé eső felén egy-egy vájat húzódik, melyek eltűnése után a penge hatszög átmetszetű, merev. A hegy legvége hiányzik. A keresztvas egyenes, a szárai laposak, végük felé kiszélesedők. A markolatgomb ovális, kissé négyszögletes; mindkét oldalának közepén enyhén kiemelkedő kerek dudor.

A penge XVII. típusú, mely 1370 és 1425 között volt legnépszerűbb.¹⁰⁹

¹⁰⁸ OAKESHOTT 1960, 225; OAKESHOTT 1964, 96.

¹⁰⁹ OAKESHOTT 1960, 311–313; OAKESHOTT 1964, 65–67; OAKESHOTT 1991, 157–170.

A keresztvas 5. típusú, melynek képviselői már 1200 körül, illetve előbb is jelen vannak, de csak 1300 körül vált népszerűvé; pontosabb korhatározást Oakeshott nem közöl.¹¹⁰

A kard markolatgombja az Aleksic által elkülönített K1 típusba sorolható, ami a XIV. század második fele – XV. század első negyede között volt legnépszerűbb.¹¹¹

A fentiek alapján a fegyvert 1370–1425 közé lehet datálni.

¹¹⁰ OAKESHOTT 1960, 233.

¹¹¹ ALEKSIC 2007, 23, 58.

Összefoglalás

Bár az előző fejezetben ismertetett 34 fegyver nem reprezentálja teljes egészében a hazai másfélkezes kardanyagot, mégis lehetőséget ad néhány következtetés levonására, melyeket a jövőben a további kutatás igazolhat, pontosíthat vagy megcáfolhat majd. Az előkerülés körülményeit tekintve nem tapasztaltam eltérést az európai átlagtól; a fegyverek minden esetben szórványok, melyek vagy vásárlás, vagy ajándékozás útján kerültek be az adott múzeum gyűjteményébe (**1. táblázat**).

Pengeformák

Glosek a nyolcvanas években végzett gyűjtése során azt tapasztalta, hogy a mai Magyarország területén a leggyakoribb forma a XIIIa és XVIa, s a kötetében szereplő magyarországi kardok 50%-a ezekbe a típusokba sorolható.¹¹² A jelen dolgozatban szereplő kardanyag megerősíti és ki is egészíti ezt a tézist: a 34 fegyver közül 13 db biztosan, 2 db pedig esetlegesen volt sorolható a XIIIa csoportba, a második leggyakoribb típus azonban a XIIa forma volt 6 biztos és 1 bizonytalan darabbal. A XVIa típus csak a harmadik a sorban 5 biztos és 1 kérdéses képviselővel. Negyedik leggyakoribb a XVII, XX–XXa és a XXb típus, mindegyik két képviselővel, utolsók pedig a XVa és a XVIIIb típusok, melyekből csak egy-egy darab fordult elő. A pengék formáját tekintve tehát egyértelmű a széles, súlyos, vájattal merevített formák túlsúlya a gerincéles típusokkal szemben, melyet már Aleksić is felismert: kutatásai alapján úgy látja, hogy Dél-Európában különösen ritkának számítanak a gerincéllel merevített pengetípusok, ami szerinte a fegyverforgatás jellemző módjára is utal a régióban.¹¹³

A leletanyag érdekessége pengeforma szempontjából a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményének 21. 22. és 24. számmal jelzett darabjai, melyek a XIIIa és XVIa típusok közti átmenetnek tekinthetők; a penge minden esetben széles, a vájatok eltűnése után pedig enyhé gerincél merevíti a pengét, mely a XVIa típus sajátossága, a penge azonban nem szélesedik el az erre a formára jellemző mértékig, és a hegy formája is tompa, háromszögletes, ami pedig a XIIIa típus jellegzetessége. Ugyanez a kettősség a 19. számú darabnál is megfigyelhető, de ott a penge XIIa típusú, a gerincél pedig sokkal enyhébb és

¹¹² GLOSEK 1984, 181.

¹¹³ ALEKSIĆ 2007, 90.

rövidebb pengeszakaszt érint. A kettősség okára nem sikerült magyarázatot találnom. Kiemelt figyelmet érdemel a Hadtörténeti Múzeumban őrzött parasztkés markolatú kard is, mely igazi fegyvertörténeti érdekesség; ehhez hasonlóval a szakirodalomban még nem találkoztam.

Keresztvastípusok

A keresztvasformákat áttekintve megállapítható, hogy az egyszerű, egyenes formák dominálnak: a legtöbb – 11 db – a 2. típusba tartozik, második legnépesebb az 1a típusba sorolható darabok táborá 7 képviselővel, harmadik pedig az 1. típus 4 darabbal. Negyedikként az 5. típus és a 12b következik két-két darabbal, majd a7, 4a és a 12a típus, melyekből csak egy darab akadt a vizsgált leletanyagban. Az 1, 1a és 2. típus népszerűségére az említett formák hosszú használati ideje lehet a magyarázat.

Markolatgombok

A markolatgombok formáját illetően a vizsgált anyagban a dob alakú, csonkakúp formájú kiemelkedésekkel ellátott típusok vannak túlsúlyban, melyek java kerek vagy ovális, de a négyszögletes formák is népszerűnek mondhatók. A legtöbb – 7 db – J típusú, melyet 4–4 képviselővel a K, a nyolcszögletes I1 és a négyszögletes Z2b követ, majd 3 biztos és egy kérdőjeles darabbal a H1, 3 darabbal a K1, 2 képviselővel a szintén négyszögletes Z3, egy biztos és egy kérdőjeles darabbal a H és G típusok, végül pedig az egy darab körte alakú T5 következik.

Díszítések, mesterjegyek

A vizsgált 34 fegyverből 20 darabon volt látható valamilyen díszítés vagy bélyeg, többnyire a pengén, ritkábban a markolatgombon vagy a markolatnyelven. A keresztvas csupán egy esetben volt díszített. A díszítése módja jellemzően a rézzel történő tausírozás illetve a vésés, bár utóbbiak esetében nehéz eldönteni, hogy eredetileg nem tausírozás volt-e.

A markolatgombon előforduló egyetlen díszítés a görögkereszt, amit jellemzően a gomb két oldalán, a csonkakúp alakú kiemelkedéseken helyeznek el, két esetben azonban nem csak ezen a helyen, hanem a gomb oldalán is előfordult. Glósek megfigyelése szerint az

általa felgyűjtött kardanyagban főleg a XIII. és XIV. századi darabokra jellemző ez a díszítésmód.¹¹⁴

A markolatnyelven három esetben volt látható valamilyen jel, mindháromszor más típus: két kissé túlfutó szárú V és két félkör alakú mélyedés, ferde vonal alatta három háromszöggel és három domború oldalukkal egymás felé forduló félkör. A V alakú jelek Glosek szerint – az András-kereszt után – a második legnépszerűbbek a markolattüskén felbukkanó jelek között, s valószínűleg magyar műhelyhez köthetők.¹¹⁵ Mivel ezek a jelek általában durván kivitelezettek, Aleksic szerint nem a kardkészítő mesterbélyegei, hanem sokkal inkább minden tizedik, ill. ötödik elkészült fegyvert jelölnek, melyeknek már csak a végső csiszoláson és a fogantyú felerősítésén kellett átesniük. Glosek az András-kereszttel és latin V. számmal megjelölt fegyvereket tipológiai jegyeik alapján a XIII. század végére – XIV. század elejére datálta, az Aleksic által összegyűjtött ilyen jelekkel rendelkező kardok java azonban a XIV. század második felére – XV. század elejére tehető.¹¹⁶ A két félkör alakú mélyedés Bošković és Doračić szerint valószínűleg a kardkészítő bélyege lehet és a XIII. század közepétől tűnik fel a kardokon;¹¹⁷ a motívumot Glosek műhelybélyegnek tartja.¹¹⁸ A vonal és háromszögek alkotta együttest Aleksic megemlíti, de bővebben nem ír róla.¹¹⁹

A pengén előforduló motívumok közül a leggyakoribb a futó farkas, összesen 8 fegyveren szerepel. A farkas ugyancsak Bošković és Doračić szerint az északi és a germán mitológiából került átvételre, majd a kereszténységben pozitív és negatív jelentéssel is bírt (bátorság, kitartás, kegyetlenség, kapzsiság, harag, stb.). A passauai kardpengéken a XIII. századtól tűnik fel¹²⁰ és fontos megjegyezni, hogy előszeretettel hamisították. Glosek szerint csak azok a fegyverek tekinthetők valóban passauai gyártmánynak, melyek XIII. század második felében – XIV. század első felében készültek, a hamis farkasbélyeges pengéket pedig Magyarországon is gyártották.¹²¹ Munkájában megjegyzi, hogy a farkasok formái

¹¹⁴ GLOSEK 1984, 54.

¹¹⁵ GLOSEK 1984, 183.

¹¹⁶ ALEKSIC 2007, 74, 118–119.

¹¹⁷ BOŠKOVIĆ–DORAČIĆ 2009, 99–100.

¹¹⁸ GLOSEK 1984, 49.

¹¹⁹ ALEKSIC 2007, 118.

¹²⁰ BOŠKOVIĆ–DORAČIĆ 2009, 30–31.

¹²¹ A XIV. század második felétől más műhelyek is használni kezdték a farkasjegyet, melyet a passauai mesterek igen rossz szemmel néztek: egy 1464-ből fennmaradt forrás szerint Passau városa a kölni bíróságnak tett panaszt, amiért a solingeni fegyverkovácsok az ő farkasbélyegüket használják. M. Schmid emellett Augsburgot és Nürnberget említi, ahol szintén készültek farkasbélyeges pengék. Idézi GLOSEK 1984, 53 és 184.

különbözőek lehetnek, a készítő tehetségétől és a meghatározott konvencióktól függően. A „klasszikus” farkasjegy az állatot futás közben ábrázolja, farka egy vonalat alkot a háttal, mellső lábait előre, a hátsókat pedig hátranyújtja, feje előre néz. Gyakran előfordul, hogy az állat kontúrja megszakad, leggyakrabban a háton, ahol ferde vonalakkal a szőrt is ábrázolhatták. Emellett megkülönböztet még két másik ábrázolásmódot is, ahol az állatot nem futás közben ábrázolják, feje pedig erősen hátrafelé fordul, illetve egy fejét lefelé lógató farkast, melynek feje a lóéra emlékeztet.¹²² A farkasjeggyel kapcsolatban még megemlíti, hogy a passauai farkasábrázolások is eltérőek, mely talán a városi pecséten látható farkasalak változásával függhet össze.¹²³ A 17. és 32. számú fegyvereken szív, illetve szív, görögkereszt és unikornis is szerepel a farkassal együtt. Glosek felveti, hogy a farkas mellett szívvel, görögkereszttel vagy akár mindkettővel ellátott fegyverek egy műhelyhez tartozhatnak, talán a passauéhoz, de több általa vizsgált fegyveren a szív és/vagy görögkereszt mellett nem farkas, hanem címerpajzs szerepel.¹²⁴

A második leggyakoribb motívum a szív és az unikornis, mindkettő 5 fegyveren volt látható. A szív Szűz Mária jelképe, akinek kultusza a XII. században alakult ki, és a XIV. századtól egészen a XIX. századig különösen erős volt; más vélekedés szerint a szív a pajzs egy egyszerűsített formája.¹²⁵ Az unikornis a horvát kutatók szerint a középkorban az Angyali Üdvözlés és Krisztus megtestesülésének allegóriája, valamint a tisztaság, erő és áhítatosság szimbóluma volt, utóbbián keresztül pedig Szűz Máriáé is. Az állat szarvának mágikus gyógyító, illetve tisztító erőt tulajdonítottak. A kardok pengéjén általában szarvval a hegy felé ábrázolták, feltehetőleg azért, hogy ilyen módon a pengét is átjárják a lénynek tulajdonított erők. Az unikornis a XIII. század közepén jelent meg a kardpengéken, általában a farkassal együtt, mint a passauai műhely bélyege.¹²⁶

Négy esetben szerepelnek a pengéken különféle betűk, leggyakrabban az R; szintén négy esetben díszítette a pengét görög kereszt. Az egymagukban álló betűk egy része Glosek szerint a kardkészítő nevének kezdőbetűje lehet. Több esetben a betűk 180 fokkal elfordítva szerepelnek a pengén; a kutató szerint ez más feliratok esetében is gyakori.¹²⁷ Az S betű Aleksic szerint az egyik leggyakoribb a középkori kardokon;¹²⁸ Oakeshott szerint az O

¹²² GLOSEK 1984, 50–51.

¹²³ A XIV. századi pecséten ugyanis az állat hátsó lábain áll, farka a háttal egy vonalat alkot, egy későbbi pecséten azonban az állat farka már kunkorodik. GLOSEK 1984, 52–53.

¹²⁴ GLOSEK 1984, 52.

¹²⁵ BOŠKOVIČ – DORAČIĆ 2009, 29.

¹²⁶ BOŠKOVIČ – DORAČIĆ 2009, 30–31.

¹²⁷ GLOSEK 1984, 60–63.

¹²⁸ ALEKSIĆ 2007, 121–122.

betűvel együtt szerepelve vallásos könyörgés rövidítése lehet.¹²⁹ Bošković és Doračić szerint a vallási tartalom mellett a mesterbélyegként való értelmezés is szóba jöhet.¹³⁰ Glosek kötetében 4 olyan fegyver szerepel, melyeken farkas és 180 fokkal elfordított betű együtt szerepel, melyeket a kutató a XIV. századra keltezett.¹³¹ A kereszt Krisztus és az Igaz Hit jelképe; Glosek szerint a görögkereszt a XI. század második felétől a XV. század második feléig előfordul a kardpengéken egész Európában.¹³²

Két fegyveren szerepelt pajzs, ami a Bošković – Doračić szerzőpáros szerint a kard tulajdonosának rangját, vagy a kardforgató hűbérurát volt hivatott jelezni.¹³³ A 29. számú fegyveren a pajzsban belül egy leginkább Vénusz-szimbólumra hasonlító jel is szerepel; Glosek szerint a jel leginkább Antal-keresztre hasonlít, a fegyver pedig valószínűleg egy olyan műhelyben készülhetett, ahol használták a farkasjegyet, a rajta szereplő címer pedig a megrendelőé lehet. Felveti, hogy a címer akár egy városé is lehet, de ezt a lehetőséget nem tartja valószínűnek.¹³⁴

Az eddigieken felül egy-egy fegyveren fordult csak elő villás szárú kereszt, amit Bošković és Doračić horvát kifejezetten a jámborság és a Passió jelképének tartanak;¹³⁵ nyíl, ami a keresztény ikonográfia szerint jelenthet kárhozatot, háborút és halált, de később a Solingenhez tartozó kardkészítő műhelyek jeleként is ismert.¹³⁶ Szintén egy esetben fordult elő háromlevelű lóhere, ami a keresztény ikonográfia szerint a Szentháromság jellegzetes jelképe és először a XIII. századi kardpengéken tűnik fel; köralakba foglalt kereszt, mely régebbi jel, de a XIII. században Krisztus, a Tökéletesség és az Igaz Hit jelképévé vált;¹³⁷ mankós szárú kereszt, lóhere, kulcs, virág, tör és kerékmotívum; utóbbiakról a felhasznált szakirodalomban nem találtam értelmezést. A nyíllal kapcsolatban Glosek valószínűsíti, hogy az András-kereszthez hasonlóan egy magyar műhely jele lehet.¹³⁸

¹²⁹ OAKESHOTT 1960, 216.

¹³⁰ BOŠKOVIĆ – DORAČIĆ 2009, 27.

¹³¹ GLOSEK 1984, 63.

¹³² GLOSEK 1984, 59; BOŠKOVIĆ – DORAČIĆ 2009, 28.

¹³³ Más elképzelés szerint a pajzs a kardkovács „márkajele” lehetett. OAKESHOTT 1960, 222; BOŠKOVIĆ – DORAČIĆ 2009, 30.

¹³⁴ GLOSEK 1984, 93.

¹³⁵ BOŠKOVIĆ – DORAČIĆ 2009, 27–28.

¹³⁶ BOŠKOVIĆ – DORAČIĆ 2009, 27.

¹³⁷ Dora Bošković és Damir Doračić szerint a köralakba foglalt kereszt eredetileg napszimbólum volt, amit az őskortól a Kr. u. V–VI. századig előszeretettel használtak különféle tárgyak díszítésére; a XIII. század második felétől azonban már Krisztus jelképeként használták. Érdekességként említik, hogy a középkorban a templomok felszentelésekor ilyen keresztet rajzoltak fel az épület falaira, így bizonyos vélekedés szerint a kardpengéken való előfordulása is a fegyver esetleges megszentelését jelezheti. Más vélemény szerint a szimbólumnak heraldikai jelentősége is lehet. BOŠKOVIĆ – DORAČIĆ 2009, 28.

¹³⁸ GLOSEK 1984, 65.

Keltezés

Munkám során alapvetően Oakeshott tipológiáját és keltezését igyekeztem követni, de ahol lehetett, felhasználtam olyan szerzők műveit is – gondolok itt Marian Glösekre és Marko Aleksićre – akik Oakeshottal ellentétben nem az európai kardanyag egészét vizsgálták, hanem kifejezetten a dél- és közép-európai leletek alapján vonták le következtetéseiket, hogy az esetleges területi sajátosságokat is figyelembe vehessem. A vizsgált fegyverek túlnyomó többségének készítési ideje – összesen 29 darabé – a XIV–XV. századra tehető, főleg 1350 és 1450 közé. Néhány esetben a fegyver készítésének korát nem lehetett egy évszázadnál pontosabban meghatározni, de legtöbb esetben sikerült egy körülbelül 50, ritkábban pedig nagyjából 30 éves periódusra szűkíteni **(1. táblázat)**.

Kérdés, hogy a másfélkezes kardtípus használata a típus XIII. század közepi megjelenése után mikor terjedhetett el hazánk területén. Kovács S. Tibor a meghonosodás idejét a XIV. század második harmadára teszi,¹³⁹ amit az általam feldolgozott kardok keltezése is megerősít: csupán négy olyan darab akadt a 34 megvizsgált tárgy között, amely akár az 1250-es évektől használatban lehetett. Ennek alapján korábbi feltételezésem, miszerint a szóban fogó fegyvertípus használata a megjelenése után rövid időn belül hazánkban is elterjedt módosításra szorul. Az általam ismert fegyveranyag alapján egyet kell értenem Kovács S. véleményével. A kérdés tisztázásához mindenképpen szükség volna a teljes hazai másfélkezes kardanyag felmérésére.

A feldolgozott kardok datálása több esetben is bonyolultnak bizonyult, mert az egyes szerelések típusba tartozása nem volt egyértelmű, az adott szerelés több periódusban is népszerű volt, illetve a szerelések keltezése néhol nem fedte egymást. Utóbbi esetekben a fegyver bizonyos részeinek, vagy teljes egészének keltezése kicsúszott Oakeshott időkereteiből, de nem szabad elfelejteni, hogy egyfelől az ilyen keretek sosem lehetnek teljesen pontosak, csupán egy általános tendencia eredményei, más részről az Oakeshott-tipológia utoljára 1991-ben került kiegészítésre a szerző által. Mindezek után felmerül a kérdés: mennyire jól használható Oakeshott tipológiája a magyarországi fegyverek esetében? Véleményem szerint, mivel gyűjtőmunkája során a teljes kontinenst igyekezett lefedni, alapvetően máig jól használható a tipológia, amit mi sem mutat jobban, minthogy 1960-as publikálása óta a témában alapmunkának számít, és az utána következő generációk is ezt a

¹³⁹ KOVÁCS S. 2010, 28.

tipológiát igyekeznek saját kutatásaik alapján bővíteni. Amennyiben rendelkezésre áll hasonló, az adott ország szűkebb régióját érintő munka természetesen elsősorban arra érdemes támaszkodni, de mivel a témával foglalkozó szerzők munkái mind Oakeshott tipológiájára és keltezésére mennek vissza – és a középkori Magyar Királyság kardanyagáról összefoglaló jelleggel még senki nem jelentetett meg tipológiát¹⁴⁰ – az angol kutató gyakorlatilag megkerülhetetlen. Oakeshott rendszere tehát jó kiindulópont, de jelen dolgozatból is látható, hogy az ott szereplő időkeretek az újabb és újabb tárgyak feldolgozásával pontosításra szorulnak, illetve régióként eltérőek lehetnek az európai átlagtól.

Bár a vizsgált kardtípus igen hosszú ideig, a XIII. századtól a XVII. század elejéig használatban volt, ennek ellenére a magyar fegyvertörténeti irodalom a fegyvert csak érintőlegesen tárgyalja, s kifejezettem ezzel a fegyvertípussal tudomásom szerint még senki nem foglalkozott; ezzel szemben a külföldi kutatásnak már sikerült elkülönítenie egy valószínűsíthetően magyar másfélkezes kardtípust, melynek képviselői Marko Aleksic gyűjtése szerint kifejezetten a Magyar Királyság területére összpontosulnak.

Végül szeretném felhívni a figyelmet a kísérleti régészet jelentőségére, melynek segítségével kiküszöbölhetőek lennének többek között az olyan téves elképzelések, mint amelyet az S alakú keresztvasak kapcsán Aleksic megfogalmazott.

¹⁴⁰ Bár a teljes terület anyagáról nem, de egyes részterületek kardanyagáról készültek összefoglalók illetve tipológiák. Bordi Zsigmond Lóránd a Székely Nemzeti Múzeum középkori kardjait dolgozta fel és készített önálló tipológiát, Zeno–Karl Pinter pedig az erdélyi IX–XIV. századi kardokról és szabványokról írt összefoglalót, melyhez szintén saját tipológiát dolgozott ki, de alapvetően mindketten az Oakeshott-tipológiát használták. Mivel több esetben nem egyértelmű, hogy a szerzők az általuk vizsgált fegyvereket mi alapján sorolták be az egyes csoportjaikba, az általam vizsgált fegyverek esetében csak az Oakeshott-tipológiát használtam. A publikációk teljes címe: Bordi Zsigmond Lóránd: *Középkori kardok a Székely Nemzeti Múzeum gyűjteményeiben*. Acta Siculica 2008, 241–266; Pinter, Zeno–Karl: *Spada și sabia medievală în Transilvania și Banat (secolele IX–XIV)* Reșița 1999.

Felhasznált irodalom

- ALEKSIĆ 2007 Aleksić, Marko: *Medieval Swords from Southeastern Europe; Material from 12th to 15th Century*, Belgrade 2007.
- BOŠKOVIĆ – DORAČIĆ 2009 Dora Bošković – Damir Doračić: *Swords of the Chivalric Period in Croatia; Swords of the High and Late Middle Ages from the Arms Collection of the Croatian History Museum in Zagreb*, Zagreb 2009.
- CAPWELL 2007 Tobias Capwell: *The Real Fighting Stuff: Arms and Armour at Glasgow Museums*, Glasgow 2007.
- CLEMENTS 1998 John Clements: *Medieval Swordsmanship: Illustrated Methods and Techniques*, Boulder 1998.
- EDGE – PADDOCK 1988 David Egde – John Miles Paddock: *Arms & Armor of the Medieval Knight; An Illustrated History of Weaponry in the Middle Ages*, New York 1988.
- ENDREI 1978 Endrei Walter: *A középkor technikai forradalma*, Budapest 1978.
- GŁOSEK 1984 Marian Głosek: *Miecze środkowoeuropejskie z X–XV w.*, Warszawa 1984.
- JAMRICH 2009 Jamrich Viktor: Kardpengéjű parasztkés. In: *Hadi múltunk kincsesháza; avagy eleink emlékei a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeumban* (szerk.: Dr. Holló József, Dr. Ravasz István), Budapest 2009, 16–18.

KALMÁR 1971	Kalmár János: <i>Régi magyar fegyverekről</i> , Budapest 1971.
KOVÁCS S. 2010	Kovács S. Tibor: <i>Huszárfegyverek a 15–17. században</i> , Budapest 2010.
LUGOSI – TEMESVÁRY 1988	Lugosi József – Temesváry Ferenc: <i>Kardok</i> , Budapest 1988.
OAKESHOTT 1960
and	R. Ewart Oakeshott: <i>Archaeology of Weapons: Arms and Armour from Prehistory to the Age of Chivalry</i> , London 1960.
OAKESHOTT 1964	R. Ewart Oakeshott: <i>Sword in the Age of Chivalry</i> , London 1964.
OAKESHOTT 1991	R. Ewart Oakeshott: <i>Records of the Medieval Sword</i> , Woodbridge 1991.
THORDEMAN 1939	Bengt Thordeman: <i>Armour from the Battle of Wisby</i> , Uppsala 1939.

Internetes források

Exhibition of the Royal House of Tudor; kiállítási katalógus, London 1890.

http://www.archive.org/stream/exhibitionofroya00newgiala/exhibitionofroya00newgiala_djvu.txt

Letöltés ideje: 2012. 10. 13. 16:31

Töll László (TÖLL 2009): *A harci vértetek története; A nyugat-európai hadviselésben alkalmazott testvédelmi rendszerek fejlődéstörténete a 10. századtól a 16. század első harmadáig*. Doktori értekezés. Debreceni Egyetem, 2009.

<http://www.doktori.hu/index.php?menuid=193&vid=4538>

Letöltés ideje: 2012. 02. 18. 19:46